



LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga LV-1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2009.gada 11.novembrī Nr.1-5/307
Uz 23.10.2009. Nr.1-04/696-pav

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesim Jurim Jelāginam**
Jura Alunāna ielā 1, Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2009-88-01

Ar Satversmes tiesas tiesneša 2009.gada 22.oktobra lēmumu Latvijas Republikas tiesībsargs ir atzīts par pieaicināto personu un uzaicināts sniegt viedokli lietā Nr.2009-88-01 „Par Militārpersonu izdienas pensiju likuma pārejas noteikumu 14., 16. un 17.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109.pantam”.

Ievērojot Tiesībsarga likumā noteikto kompetenci, sniedzu Jums turpmāk norādīto viedokli lietā Nr.2009-88-01.

[1] Lai sniegtu personām sociālo nodrošinājumu pieejamā finansējuma ietvaros, Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 2009.gada 16.jūnijā steidzamības kārtībā izdarīja grozījumus Militārpersonu izdienas pensiju likumā, cita starpā papildinot likuma pārejas noteikumus ar 14., 16. un 17.punktu (turpmāk – apstrīdētās normas) šādā redakcijā:

„14. No 2009.gada 1.jūlija līdz 2012.gada 31.decembrim izdienas pensijas saņēmējam, kuram izdienas pensija piešķirta līdz 2009.gada 30.jūnijam, izdienas pensiju pārrēķina un samazina par 10 procentiem no aprēķinātā izdienas pensijas apmēra. Aizsardzības ministrija militārpersonu izdienas pensijas pārrēķina līdz 2009.gada 3.jūlijam.

16. No 2009.gada 1.jūlija līdz 2012.gada 31.decembrim izdienas pensijas saņēmējam, kurš 2009.gada 1.jūlijā ir obligāti sociāli apdrošinātā persona (darba ņēmējs vai pašnodarbinātais), izdienas pensiju pārrēķina un samazina par 70% no aprēķinātā izdienas pensijas apmēra. Izdienas pensijas apmērs atjaunojams ar tā mēneša pirmo datumu, kas seko mēnesim, kurā zaudēts obligāti sociāli apdrošinātās personas statuss. Ja izdienas pensijas saņēmējs 2009.gada 1.jūlijā ir obligāti sociāli apdrošinātā persona (darba ņēmējs vai pašnodarbinātais), viņa pienākums ir līdz 2009.gada 6.jūlijam informēt Aizsardzības ministriju par to, kā arī par obligāti sociāli apdrošinātās personas statusa zaudēšanu triju darba dienu laikā no šā statusa zaudēšanas brīža.

17. No 2009.gada 1.jūlija līdz 2012.gada 31.decembrim izdienas pensijas saņēmējam, kurš kļūst par obligāti sociāli apdrošināto personu (darba ņēmēju vai pašnodarbināto), ar tā mēneša pirmo datumu, kas seko mēnesim, kurā izdienas pensijas saņēmējs kļuvis par obligāti sociāli apdrošināto personu, izdienas pensiju pārrēķina un samazina par 70% no aprēķinātā izdienas pensijas apmēra. Izdienas pensijas apmērs atjaunojams ar tā mēneša pirmo datumu, kas seko mēnesim, kurā zaudēts obligāti sociāli apdrošinātās personas statuss. Izdienas pensijas saņēmēja pienākums ir triju darba dienu laikā no obligāti sociāli apdrošinātās personas statusa iegūšanas vai zaudēšanas brīža informēt par to Aizsardzības ministriju.”

Attiecīgie grozījumi stājās spēkā 2009.gada 1.jūlijā, tādējādi ar minēto datumu izmaksājamās pensijas apmērs militārpersonu izdienas pensijas saņēmējiem (turpmāk – nestrādājošie izdienas pensijas saņēmēji) samazināts par 10 procentiem no atbilstoši normatīvajiem aktiem piešķirtā pensijas apmēra, savukārt, ja attiecīgā persona ir obligāti sociāli apdrošinātā persona (darba ņēmējs vai pašnodarbinātais) atbilstoši likumam „[Par valsts sociālo apdrošināšanu](#)” (turpmāk – strādājošie izdienas pensijas saņēmēji) – par 70 procentiem no piešķirtā pensijas apmēra.

Analogā kārtība ar 2009.gada 1.jūliju tika noteikta likumā „Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009.gada līdz 2012.gadam” attiecībā uz valsts vecuma pensiju un saskaņā ar nolikumu „Par izdienas pensijām” un nolikumu „Par iekšlietu iestāžu ierindas un komandējošā sastāva darbinieku pensijām (darba devēju pensijām)” piešķirto izdienas pensiju saņēmējiem, likumā „Par izdienas pensijām Iekšlietu ministrijas sistēmas darbiniekiem ar speciālajām dienesta pakāpēm, Prokuroru izdienas pensiju likumā, Satversmes aizsardzības biroja amatpersonu izdienas pensiju likumā, Valsts un pašvaldību profesionālo orķestru, koru, koncertorganizāciju, teātru un cirka mākslinieku izdienas pensiju likumā, Tiesnešu izdienas pensiju likumā, Diplomātu izdienas pensiju likumā un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonu izdienas pensiju likumā.

Konkrētās lietas ietvaros nepieciešams pārbaudīt militārpersonu izdienas pensiju samazinājumu satversmību.

[2] Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 109.pants garantē ikvienam tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos gadījumos.

Satversmes tiesas praksē ir atzīts, ka galvenais izdienas pensijas, tai skaitā izdienas pensijas militārpersonām, mērķis ir nodrošināt iztikas līdzekļus personām, kuru darbs saistīts ar ātrāku profesionālo iemaņu zudumu, kas var rasties pirms vecuma pensijas piešķiršanai noteiktā vecuma sasniegšanas.¹ Tādējādi, paredzot militārpersonām tiesības uz izdienas pensiju, tiek realizētas Satversmes 109.pantā nostiprinātās konstitucionālās tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Tas norādīts arī likumprojekta, ar kuru Militārpersonu izdienas pensiju likumā tika iekļautas apstrīdētās normas, anotācijā.²

¹ Satversmes tiesas 2003.gada 4.decembra sprieduma lietā Nr.2003-14-01 7.punkts.

² Likumprojekta „Grozījumi Militārpersonu izdienas pensiju likumā” anotācijas I sadaļas 4.punkts. <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/51A4AF94EEC9F044C22575D6003F9018?OpenDocument>

Ja likumdevējs, izmantojot savu kompetenci sociālās politikas veidošanā un realizēšanā, kā arī sociālo tiesību apjoma noteikšanā, Satversmē ir iekļāvis sociālās tiesības un šo tiesību saturu ir konkretizējis likumos, tad tās ir kļuvušas par indivīda tiesībām. Šādu tiesību realizāciju persona var prasīt no valsts, kā arī var aizstāvēt šīs savas tiesības tiesā.³ Arī Lietuvas Konstitucionālā tiesa ir norādījusi, ka, ja reiz likumdevējs ir nostiprinājis kritērijus, atbilstoši kuriem personai ir tiesības uz pensiju, valstij rodas pienākums piešķirt pensiju un to izmaksāt. Savukārt personai ir tiesības pieprasīt, lai valsts izpilda tos pienākumus, ko tā ir uzņēmusies, un veic maksājumus to noteiktajā apjomā.⁴

Saskaņā ar Militārpersonu izdienas pensiju likumu izdienas pensijas piešķiršanai izvirzīts viens galvenais kritērijs – izdienas stāžs ne mazāks par 20 gadiem, no kura noteiktam periodam jābūt nodienētam. Izdienas pensiju piešķir bez termiņa ierobežojuma pēc militārpersonas atvaļināšanas no aktīvā militārā vai ierindas dienesta. Izdienas pensijas izmaksu pārtrauc vai apmēru groza, ja izdienas pensijas saņēmējam tiek piešķirta vecuma pensija saskaņā ar likumu „[Par valsts pensijām](#)”, savukārt pilnībā pārtrauc, ja izdienas pensijas saņēmējs no jauna iestājas dienestā, kas dod tiesības uz izdienas pensiju vai izdienas pensijas saņēmējs saņem bezdarbnieka pabalstu.

Likumdevējs kopumā nav mainījis militārpersonu izdienas pensiju piešķiršanas un aprēķināšanas nosacījumus, bet gan ar apstrīdētajām normām noteicis izdienas pensiju izmaksas ierobežojumus uz laiku, tādējādi sašaurinot un līdz ar to ierobežojot Satversmes 109.pantā garantētās un Militārpersonu izdienas pensiju likumā konkretizētās militārpersonu tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

[3] Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad.⁵

Izdienas pensijas paredzēšana personām, kuras darbojas noteiktās profesijās, jau pati par sevi veido atšķirīgu attieksmi. Šāda atšķirīga attieksme ir attaisnojama ar leģitīmiem mērķiem – gan sabiedrības interešu aizsardzība, nodrošinot attiecīgo dienestu darbu, gan arī katras attiecīgajā profesijā strādājošas personas sociālo interešu aizsardzība.⁶ Vienlaikus tas neizslēdz iespēju ierobežot piešķirtās papildu sociālās garantijas.

Likumprojekta, ar kuru Militārpersonu izdienas pensiju likumā tika iekļautas apstrīdētās normas, anotācijā norādīts, ka viens no sociālā nodrošinājuma veidiem, ko likumdevējs, ņemot vērā amata pienākumu raksturu un atbildību, ir noteicis attiecībā uz īpašām amatpersonu grupām ir izdienas pensijas. Ņemot vērā valsts ekonomisko situāciju, šo garantiju ierobežošana uz laiku esot pieļaujama, ievērojot sociālās solidaritātes principu.⁷

³ Satversmes tiesas 2002.gada 19.marta sprieduma lietā Nr.2001-12-01 secinājumu daļas 2.punkts.

⁴ Judgement of Lithuanian Constitutional Court of 24 December 2008 in Case No.09/06-30/06-01/07-30/08. Paragraph 3.4. <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2008/r081224.htm>

⁵ Satversmes tiesas 2007.gada 8.jūnija sprieduma lietā Nr.2007-01-01 23.punkts.

⁶ Satversmes tiesas 2006.gada 4.janvāra sprieduma lietā Nr.2006-13-0103 7.1.punkts

⁷ Likumprojekta „Grozījumi Militārpersonu izdienas pensiju likumā” anotācijas I sadaļas 4.punkts. <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/51A4AF94EEC9F044C22575D6003F9018?OpenDocument>

Arī Saeimas atbildes rakstā norādīts uz sociālās solidaritātes principu kā vienu no apstrīdētās normas mērķiem. Tiek norādīts arī uz mērķi nodrošināt līdzekļu ekonomiju gan pamatbudžetā, gan speciālajā budžetā, ņemot vērā apstākli, ka daļai vecuma pensijas saņēmējiem izdienas pensija tiek maksāta no šiem abiem budžetiem.

Lai arī Satversmē nav *expressis verbis* norādīts, ka Latvija ir sociāli atbildīga valsts, tas izriet no Satversmē garantētajām sociālajām tiesībām. Uz Latviju kā sociāli atbildīgu valsti norādījusi arī Satversmes tiesa.⁸ Tādējādi Latvijā darbojas sociāli atbildīgas valsts princips, kas ietver sevī arī sociālās solidaritātes principu, tas ir, cilvēku savstarpēju pienākumu palīdzēt.⁹ Tāpat Satversmes tiesas praksē jau ir atzīts, ka budžeta ieņēmumu un izdevumu sabalansēšana ir leģitīms mērķis.¹⁰ Tādējādi valsts budžeta līdzekļu ekonomija un tās ietvaros realizētais sociālās solidaritātes princips ir uzskatāmi par apstrīdētā regulējuma leģitīmu mērķi.

[4] Kā atzinusi Lietuvas Konstitucionālā tiesa, valstī var rasties ārkārtas situācijas (ekonomiskā krīze, dabas katastrofa u.c.), kad objektīvi trūkst līdzekļu pensiju izmaksai. Šādās ārkārtas situācijās pensiju tiesiskais regulējums var tikt grozīts, arī samazinot pensiju lielumu tādā apmērā, kādā tas ir nepieciešams sabiedrības un valsts vitāli svarīgu interešu nodrošināšanai un citu konstitucionālo vērtību aizsardzībai. Tajā pašā laikā tiesa uzsvērusi, ka samazinātās pensijas var tikt izmaksātas tikai uz noteiktu laiku. Turklāt pat šādās ārkārtas situācijās pensijas nevar tikt samazinātas, pārkāpjot līdzsvaru starp personas un sabiedrības interesēm, proti, pensiju samazinājumam ir jāatbilst proporcionalitātes principam.¹¹

Samērīguma (proporcionalitātes) princips noteic, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas un valsts vai sabiedrības interesēm. Lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas atbilst samērīguma principam, jānoskaidro:

- 1) vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai;
- 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, tas ir, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai likumdevēja darbība ir samērīga jeb atbilstoša, tas ir, vai labums, ko iegūst sabiedrība ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Ja izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska.¹²

[4.1] Izvērtējot izmantoto līdzekļu atbilstību leģitīmā mērķa sasniegšanai, jāņem vērā Saeimas norādītais, ka speciālā budžeta izdevumu samazināšanai hipotētiska alternatīva varētu būt tā ieņēmumu palielināšana, paaugstinot sociālo iemaksu likmes darba devējiem un nodarbinātajiem. Taču šāda alternatīva radītu veselu virkni nelabvēlīgu seku – vēl vairāk samazinātu nodarbināto ienākumus, personas ar nelieliem ienākumiem pakļautu nabadzības riskam, provocētu nelegālo nodarbinātību, kā arī negatīvi ietekmētu darbinieku algu paaugstināšanas iespējas.

⁸ Satversmes tiesas 2006.gada 2.novembra sprieduma lietā Nr.2006-07-01 18.punkts.

⁹ Kovaļevska A. Sociāli atbildīgas valsts princips. *Jurista vārds*. 2008. 26.augusts, nr.32 (537).

¹⁰ Satversmes tiesas 2005.gada 11.novembra sprieduma lietā Nr.2005-08-01 9.punkts.

¹¹ Judgement of Lithuanian Constitutional Court of 24 December 2008 in Case No.09/06-30/06-01/07-30/08. Paragraph 4. <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2008/r081224.htm>

¹² Satversmes tiesas 2002.gada 19.marta sprieduma lietā Nr.2001-12-01 secinājumu daļas 3.1.punkts.

Saeima norāda, ka šādi riski ļoti negatīvi ietekmētu valsts sociālās apdrošināšanas budžeta ieņēmumus.

Jāpiekrīt Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka, vērtējot apstrīdēto regulējumu, nevar tikt ignorēti arī ekonomiskie faktori. Ņemot vērā minēto, atzīstams, ka, lai samazinātu valsts budžeta izdevumus ekonomiskās krīzes apstākļos, izdienas pensiju samazināšana uz laiku, kaut arī ne vienīgais, bet ir piemērots līdzeklis iepriekš minētā leģitīmā mērķa sasniegšanai.

[4.2] Likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, pensiju izmaksas ierobežojumus ir attiecinājis uz visiem izdienas pensiju saņēmējiem vienādi, neatkarīgi no to ienākumu apjoma, proti, nestrādājošiem izdienas pensijas saņēmējiem izmaksājamā pensija samazināta par 10 procentiem, savukārt strādājošiem izdienas pensijas saņēmējiem – par 70 procentiem.

Attiecībā uz izdienas pensiju izmaksas ierobežojumiem nestrādājošiem izdienas pensijas saņēmējiem, likumdevējs nav paredzējis minimālo tiesību apjomu, kas personai būtu jāgarantē jebkurā gadījumā, lai tā spētu apmierināt savas pamatvajadzības. Īpaša nozīme tam ir gadījumos, kad persona ir atvaļināta no dienesta veselības stāvokļa dēļ un no sevis neatkarīgu iemelsu dēļ nav spējīga gūt papildu ienākumus.

Jāatzīmē, ka, kaut arī izdienas pensija vērtējama kā papildu sociālā garantija, šīs pensijas mērķis ir salīdzināms ar vecuma pensijas mērķi – garantēt personai iztiku, kad tā vairs nav spējīga aktīvi iesaistīties darba tiesiskajās attiecībās. Tādējādi, lai arī iztikas līdzekļu nodrošināšana nav vienīgais izdienas pensijas mērķis, šis apstāklis ļauj izdienas pensiju izmaksas ierobežojumus salīdzināt ar vecuma pensijas izmaksas ierobežojumiem.

Sakarā ar iepriekš norādīto uzskatu, ka uz izdienas pensijas saņēmējiem ir attiecināmas Satversmes tiesa 2002.gada 19.marta spriedumā lietā Nr.2001-12-01¹³ paustās atziņas par sekām, kādas rodas personai, veicot šādus samazinājumus.

Pirmkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka pensijas apmērs tiek ierobežots neatkarīgi no citu ienākumu esamības un apmēra. Tādējādi piešķirtās pensijas apmērs tiek samazināts pat tad, ja izdienas pensijas saņēmējs no savas nodarbošanās ienākumus faktiski negūst (piemēram, atrodas atvaļinājumā bez darba algas saglabāšanas vai ir atteicies no darba samaksas) vai viņa nopelnītā darba samaksa ir mazāka par neizmaksāto izdienas pensijas daļu.

Otrkārt, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka šāds regulējums ierobežo nodarbināto pensijas saņēmēju iespējas iesaistīties sabiedriskajā, sociālajā un kultūras dzīvē. Apstrīdētā norma piespiež strādājošos izdienas pensijas saņēmējus izvēlēties – vai nu saņemt pilnu pensiju, vai arī turpināt strādāt. Kā atzinusi Lietuvas Konstitucionālā tiesa, regulējums, atbilstoši kuram persona nevar brīvi izvēlēties nodarbošanos tā fakta dēļ, ka, īstenojot šīs tiesības, tiek ierobežotas tiesības uz pensiju izmaksu, ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos.¹⁴

Papildus minētajam jāatzīmē, ka saskaņā ar Militārpersonu izdienas pensiju likuma pārejas noteikumu 16. un 17.punktu izdienas pensijas apmērs atjaunojams

¹³ Sk. Satversmes tiesas 2002.gada 19.marta sprieduma lietā Nr.2001-12-01 secinājumu daļas 3.1.3.punktu.

¹⁴ Judgement of Lithuanian Constitutional Court of 25 November 2002 in Case No.41/2000. Paragraph 2.2. <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2002/r021125.htm>

ar tā mēneša pirmo datumu, kas seko mēnesim, kurā zaudēts obligāti sociāli apdrošinātās personas statuss. Tādējādi pastāv iespēja, ka, pārtraucot darba tiesiskās attiecības vai zaudējot pašnodarbinātā statusu, tiesības uz izdienas pensijas pilnu apmēru netiek iegūtas līdz nākamā mēneša pirmajam datumam. Līdz ar to apstrīdētās normas pieļauj situāciju, ka persona saņem ierobežotu izdienas pensijas apmēru arī par laika periodu, kurā viņa nav bijusi obligāti sociāli apdrošinātā persona.

[4.3] Kā jau norādīts iepriekš, samazinot tiesību uz sociālo nodrošinājumu apjomu, ļoti būtiska nozīme ir citu alternatīvu izvērtēšanai, kas mazāk aizskartu indivīda tiesības un likumīgās intereses.

Kā liecina Saeimas sēžu stenogrammas, likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, nav apsvēris citas alternatīvas noteikto mērķu sasniegšanai.¹⁵ Minētais visticamāk saistīts ar to, ka vienlaicīgi ar grozījumiem Militārpersonu izdienas pensiju likumā tika virzīti analogi likumprojekti attiecībā uz citiem pensiju saņēmējiem.

Izvirzītās alternatīvas vislabāk atspoguļojas likumprojekta „Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009.gada līdz 2012.gadam” apspriešanas laikā, kas gan nedotu nepieciešamo finansiālo ieguvumu, taču būtu indivīda tiesību un interešu mazāk ierobežojošas, piemēram, samazināt ieturējumu procentuālo apmēru, veikt progresīvus samazinājumus atkarībā no pensijas apmēra, paredzēt minimālās pensijas apmēru, no kuras samazinājumus nevarētu veikt, atmaksāt ieturēto pensiju daļu pēc ekonomiskās situācijas stabilizācijas.¹⁶

Saeimas atbildes rakstā norādīts, ka apstrīdēto normu pieņemšana ir uzskatāma par nepieciešamu rīcību, un tās mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem Saeimas un Ministru kabineta kompetencē esošiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Kā vienīgā alternatīva norādīta ieņēmumu palielināšana, paaugstinot sociālo iemaksu likmes, kas savukārt radītu ļoti nelabvēlīgas sekas.

Nemot vērā likumprojekta izstrādes īso laika periodu (2009.gada 11. līdz 16.jūnijs), nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumprojekta izstrādātāji un Saeima būtu pietiekami izvērtējusi, vai izvirzīto mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, alternatīviem līdzekļiem, kas mazāk ierobežotu Satversmē garantētās tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Uzskatu, ka šādi risinājumi bija iespējami, piemēram, attiecībā uz nestrādājošiem izdienas pensijas saņēmējiem paredzot minimālo izdienas pensijas apmēru, kas katrā gadījumā saglabājams, savukārt attiecībā uz strādājošiem – paredzot, ka izdienas pensijas izmaksājamā apmēra samazināšana pieļaujama, kad persona kā pašnodarbinātais vai nodarbinātais saņem noteiktus ienākumus.

Savukārt attiecībā uz strādājošo izdienas pensijas saņēmējiem, ņemot vērā Satversmes tiesas nostiprinātās atziņas 2002.gada 19.marta spriedumā lietā Nr.2001-12-01 par šāda ierobežojuma pieļaujamību un samērīgumu, Ministru kabinetam un likumdevējam bija īpaši jāizvērtē citu alternatīvu iespējamība, kas mazāk ierobežotu indivīda tiesības un likumīgās intereses.

¹⁵ Saeimas 2009.gada 15. un 16.jūnija sēžu stenogrammas. www.saeima.lv

¹⁶ Turpat.

Nemot vērā minēto, uzskatu, ka apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam un līdz ar to Satversmes 109.pantam.

[5] Ja likumdevēja lēmumi aizskar indivīda tiesības un likumiskās intereses, tad jāizvērtē arī, vai tie atbilst tiesiskas valsts principiem. No Satversmes 1.pantā ietvertā demokrātiskās republikas jēdziena izriet virkne tiesiskas valsts principu, tostarp tiesiskās paļāvības princips.¹⁷

Tiesiskās paļāvības princips noteic, ka valsts iestādēm savā darbībā jābūt konsekventām attiecībā uz to izdotajiem normatīvajiem aktiem, jāievēro tiesiskā paļāvība, kas personām varētu rasties saskaņā ar konkrēto tiesību normu. Savukārt indivīds atbilstoši šim principam var paļauties uz likumīgi izdotas tiesību normas pastāvību un nemainīgumu. Viņš droši var plānot savu nākotni saistībā ar tiesībām, ko norma viņam piešķirusi. Tiesiskās paļāvības principa darbībā nozīme ir arī tam, vai personas paļaušanās uz tiesību normu ir likumīga, pamatota un saprātīga, kā arī vai tiesiskais regulējums pēc savas būtības ir pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties.¹⁸

Izdienas pensijas līdzīgi kā vecuma pensijas ir valsts sociālās politikas jautājums, kam ir ilglaicīgs raksturs un kam nepieciešama stabilitāte. Šo nepieciešamību pamato ne tikai personas ātrāks profesionālo iemaņu zudums, strādājot attiecīgajos amatos, un attiecīgi vajadzība to kompensēt, bet arī valsts interešu aizsardzība attiecīgo dienestu kvalitatīvas darbības nodrošināšanā. Minēto apliecina valsts mērķtiecīga darbība, izņemot atsevišķus gadījumus, šīs sistēmas saglabāšanā, kā arī pilnveidošanā.

Piešķirot personai izdienas pensiju, tā rēķinās ar piešķirto izdienas pensijas apmēru un attiecīgi atbilstoši tam pakārto savu dzīvi, piemēram, uzņemas civiltiesiskās saistības tādā apmērā, kādā pieļauj tās ienākumi.¹⁹ Tāpat persona rēķinās ar nosacījumiem, kas saistīti ar izdienas pensijas saņemšanu. Kopš Militārpersonu izdienas pensiju likuma pieņemšanas brīža nekad nav pastāvējis ierobežojums saņemt izdienas pensiju pilnā apmērā nodarbinātības gadījumā, izņemot, ja persona atkārtoti iestājas dienestā, līdz ar to personas, kurām piešķirta izdienas pensija atbilstoši Militārpersonu izdienas pensiju likumam, paļāvās, ka izdienas pensijas piešķiršana nebūs šķērslis turpināt ar dienestu nesaistītu darbu, saglabājot sociāli apdrošinātās personas statusu, un saņemt izdienas pensiju pilnā apmērā.

Turklāt, izdarot grozījumus Militārpersonu izdienas pensiju likumā, likumdevējs ir pasliktinājis izdienas pensiju saņēmēju tiesisko stāvokli, neparedzot saudzējošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu. Grozījumus Militārpersonu izdienas pensiju likumā Saeima pieņēma 2009.gada 16.jūnijā, savukārt to spēkā stāšanās datums tika noteikts 2009.gada 1.jūlijs. Nosakot tik īsu laika periodu izdienas pensiju samazinājumiem gan attiecībā uz nestrādājošiem izdienas pensijas saņēmējiem, gan strādājošiem izdienas pensijas saņēmējiem, šīm personām tika liegta iespēja pienācīgā kārtā sagatavoties un plānot savu turpmāko dzīvi saistībā ar samazināto izdienas pensijas apmēru. Savukārt strādājošiem izdienas pensijas saņēmējiem nepamatoti īsā laikā bija jāizvēlas, vai turpināt strādāt un saņemt

¹⁷ Sk. Satversmes tiesas 2002.gada 19.marta sprieduma lietā Nr.2001-12-01 secinājumu daļas 3.punktu.

¹⁸ Satversmes tiesas 2002.gada 19.marta sprieduma lietā Nr.2001-12-01 secinājumu daļas 3.2.punkts.

¹⁹ Turpat.

izdienas pensiju ierobežotā apmērā, vai arī saņemt izdienas pensiju pilnā apmērā un pārtraukt strādāt. Piemēram, kā norādījusi iesniedzēja, netika dots pat mēnesis, lai darba ņēmējs Darba likumā noteiktajā kārtībā varētu uzteikt darba līgumu.

Ņemot vērā iepriekš minēto, uzskatu, ka apstrīdētās tiesību normas neatbilst tiesiskās palāvības principam un ir pretrunā ar Satversmes 1.pantu.

Apkopojot visu iepriekš minēto, secinu, ka Militārpersonu izdienas pensiju likuma pārejas noteikumu 14., 16. un 17.punkts neatbilst Satversmes 1. un 109.pantam.

Ar cieņu
Tiesībsargs

R.Apsītis

Putniņa 67686768